

De komende jaren vertienvoudigt het aantal melkveehouderijbedrijven met meer dan 250 melkkoeien

Schaalvergroting onomkeerbaar

Schaalvergroting, een hogere arbeidsefficiëntie en verbreding.

De ontwikkelingen in de melkveehouderij gaan razendsnel. Hoe ziet de sector er in 2025 uit? Dit artikel schetst een aantal trends, zoals een vertienvoudiging van het aantal 250+-bedrijven.

tekst **Edo Gies, Rob Hoefs**

De melkveehouderij is een belangrijke sector in Nederland. De sector draagt voor een kwart bij aan de totale economische omvang van de primaire landbouwsector en heeft bijna de helft van het Nederlandse landbouwareaal in gebruik.

De melkveehouderij is in de loop der jaren sterk veranderd. De sector specialiseert zich en wordt steeds grootschaliger. Nederland kent al bijna honderd bedrijven met meer dan 250 melkkoeien. Als de trend zich doorzet, vindt de komende twintig jaar ten minste een vertienvoudiging van dergelijke bedrijven plaats.

Tot de helft van de Nederlandse melkveestapel zal dan op deze bedrijven gehuisvest zijn. Momenteel staat het toelaten van grootschalige veehouderijbedrijven sterk ter discussie, maar de vraag is of dit tegengehouden kan worden. De afgelopen tien jaar is het aantal gespe-

cialiseerde melkveebedrijven met een derde afgenomen. De melkveestapel is in mindere mate (6 procent) gedaald (tabel 1). De melkproductie is op peil gebleven en stijgt de laatste jaren zelfs. Wel neemt het brutosaldo per liter melk af. In 1998 stonden er gemiddeld 55 melkkoeien op een bedrijf, in 2008 was dit opgelopen naar 75 melkkoeien per bedrijf. De hoeveelheid grond per bedrijf nam over de periode 1998 tot 2008 toe met 42 procent. Tegelijkertijd daalt het aantal arbeidskrachten sterk. Er worden per arbeidskracht meer melkkoeien verzorgd, meer hectares bewerkt en meer opbrengsten gegenereerd.

De cijfers schetsen een algemene trend van een dalende opbrengst per liter melk. Dat wordt gecompenseerd door een stijging van de melkproductie per koe, een hogere arbeidsefficiëntie en meer koeien

Tabel 1 – Kenmerken melkveebedrijven in 1998 en 2008 (bron CBS-Statline).

	1998	2008	% verandering
aantal bedrijven	27.500	18.500	-33
aantal stuks melkvee	1,47 mln.	1,38 mln.	-6
areaal (ha)	875.500	831.000	-5
bruto saldo (NGE*)	2.551.000	1.969.000	-23
melkproductie (liter melk)	10.200 mln.	10.400 mln.	+2
bruto saldo (NGE) per 1000 liter melk	0,25	0,19	
aantal arbeidskrachten	52.493	35.686	-32
aantal melkkoeien per bedrijf	55	75	
aantal koeien per arbeidskracht	28	39	
aantal ha per bedrijf	32	45	
aantal ha per arbeidskracht	17	23	
aantal NGE per bedrijf	92	106	
aantal NGE per arbeidskracht	49	55	

*NGE = Nederlandse grootte-eenheid. Dit is een reële economische maatstaf die gebaseerd is op het bruto standaard saldo (opbrengsten minus bepaalde specifieke kosten). Het is een maat waarmee de economische omvang van agrarische activiteiten wordt weergegeven. Eén NGE staat bij prijsniveau voor 1420 euro aan saldo.

Dairy Adventure

Schaalvergroting is een dominante trend in de melkveehouderij. Het project Dairy Adventure van initiatiefnemer Animal Sciences Group van Wageningen UR wil inzicht geven in de trend en op avontuur naar nieuwe vormen van schaalvergroting waar boer en burger enthousiast voor zijn. In een serie artikelen besteedt Veeteelt aandacht aan dit project.

per bedrijf. Schaalvergroting is dan ook de meest gekozen strategie onder de melkveehouders.

Schaalsprongen

Een gemiddeld bedrijf heeft dan wel 75 koeien per bedrijf, er zijn ook al veel bedrijven met meer dan 250 melkkoeien: de 250+-bedrijven. Momenteel kent Nederland bijna honderd van dit soort bedrijven. In de afgelopen tien jaar zijn ze in aantal verdrievoudigd. Vooral de laatste jaren is er een zeer sterke stijging, met name in Noord-Nederland (figuur 1). Dit gebied had in 1998 al zichtbaar de hoogste concentratie van bedrijven met meer dan 250 melkkoeien. Ook in andere gebieden, waar in 1998 nog weinig tot geen van dit soort bedrijven waren, ontstaan grote bedrijven.

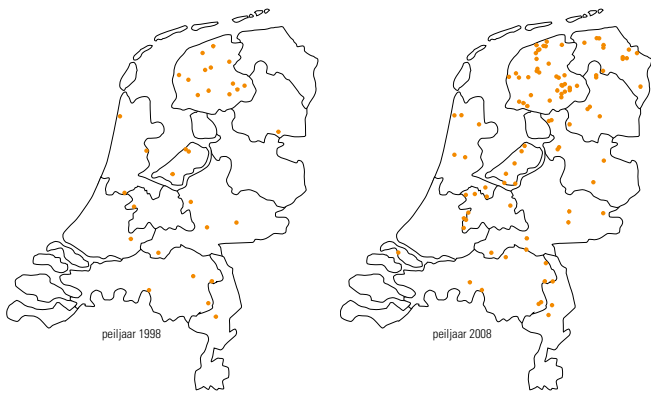
De laatste decennia is schaalvergroting de dominante trend geweest. De vraag is of er nu redenen zijn om aan te nemen dat deze trend doorbroken wordt. Gezien de liberalisering van de landbouwsector, het wegvallen van het melkquotum en de voortschrijdende technische ontwikkelingen die arbeidsefficiëntie verhogen, blijft schaalvergroting de meest gekozen strategie voor de meeste melkveehouderijbe-

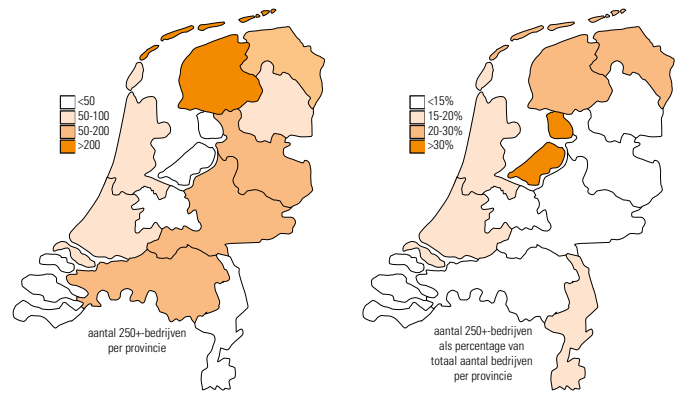
Ir. T. J. A. Gies,
onderzoeker Alterra
Wageningen UR

Ir. R. M. A. Hoefs,
onderzoeker Alterra
Wageningen UR

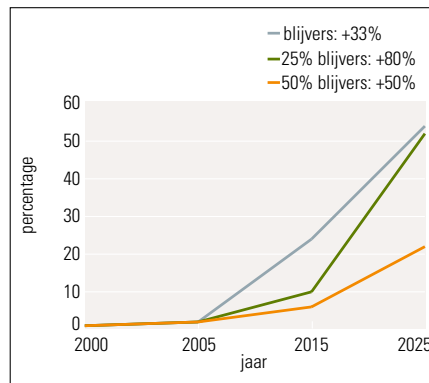
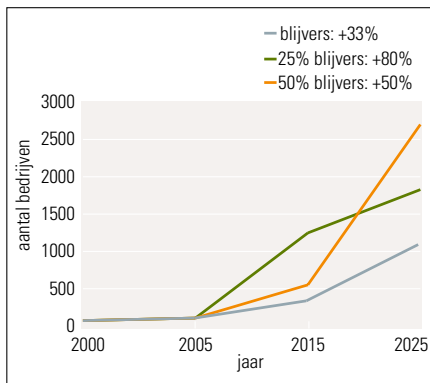

Figuur 1 – Ligging melkveebedrijven met meer dan 250 melkkoeien per bedrijf

Figuur 3 – Indicatie voor situatie 2025: aantal melkveebedrijven met meer dan 250 melkkoeien per provincie

Figuur 2 – Bandbreedte-ontwikkeling van het aantal bedrijven met meer dan 250 melkkoeien en aandeel melkveehouderij tot 2025. Verondersteld wordt dat de veestapel nagenoeg gelijk blijft en dat per tien jaar veertig procent van de melkveebedrijven stopt. De blijvers groeien in drie varianten: alle blijvers groeien met 33 procent, de helft van de blijvers groeit met 50 procent en een kwart van de blijvers groeit met 80 procent.

drijven. Er zal zelfs eerder sprake zijn van schaalprongen (bedrijven die in omvang verdubbelen) dan een vertraging van de trend van schaalvergroting.

Naar verwachting zijn er over vijftien jaar 1000 tot zelfs 2500 bedrijven waar meer dan 250 melkkoeien gehouden worden (figuur 3). Ruim twintig procent tot de helft van de Nederlandse melkkoeien wordt dan op deze bedrijven gehouden. De groei van dergelijke bedrijven vindt vooral plaats in de gebieden waar de melkveehouderij nu sterk is, zoals in Friesland (figuur 2). Ook in andere provincies, zoals Groningen, Overijssel, Gelderland en Noord-Brabant zullen, absoluut gezien, de aantallen sterk toenemen.

Verbreiding op grote bedrijven

Naast schaalvergroting is verbreiding naar meer maatschappelijke diensten, zoals agrarisch natuur- en landschapsbeheer, boerderijverkoop of recreatie en toerisme, in toenemende mate een relevante bedrijfsstrategie voor agrariërs in Nederland. In 1997 had een op de zes melkveehouderijbedrijven een verbreide activiteit, tien jaar later al bijna een op de drie. Opvallend is dat in de melkveehouderij

een duidelijke relatie ligt tussen agrarische verbreding en de bedrijfsomvang. Vooral bij grote melkveehouders liggen deze percentages nog hoger. Bij deze bedrijven is het percentage dat aan verbrede landbouw doet de afgelopen jaren het meest toegenomen. Agrarisch natuurbeheer is met 65 procent verreweg de belangrijkste activiteit. Verbreiding is dus niet enkel een alternatieve strategie om het hoofd boven water te houden, maar gaat hand in hand met schaalvergroting in de melkveehouderij.

Ontwikkelingen onder druk

De Nederlandse melkveehouders staan behoorlijk onder druk. Nederland stond de laatste tien jaar altijd in de top drie van Europa qua bedrijfsomvang. De groei in bedrijfsomvang is echter in de meeste andere Europese landen veel groter dan in Nederland. Reden voor de tragere groei in Nederland zijn de hoge prijzen voor melkquota en grond. Prijsdalingen als gevolg van vrijere wereldhandel en de komende hervormingen van het EU-landbouwbeleid maken de toekomst onzeker. Daarnaast is in Nederland, ten opzichte van andere landen, sprake van een hoge druk

op het areaal landbouwgrond als gevolg van een structurele vraag naar grond voor andere functies als natuur, wonen en recreatie. Het milieubeleid (zoals Natura 2000 en Kaderrichtlijn Water) zal ook verder aangescherpt worden.

In Nederland bestaat ook maatschappelijke weerstand tegen grootschalige ontwikkelingen in de veehouderij. Tegenstanders suggereren dat de komst van megastallen (waartoe 250+-bedrijven behoren) leidt tot meer dierenleed en milieuvervuiling. Hoewel de discussie zich vooral richt op de intensieve veehouderij, blijft ook de grondgebonden veehouderij er niet van gevrijwaard.

De veehouder zal hierop moeten inspelen. Dit vraagt een zekere heroriëntatie op de bedrijfsvoering. Het gaat erom dat een veehouder zo produceert dat de maatschappij dat aanvaardt. Dat kan bijvoorbeeld door zich in te spannen voor een duurzame veehouderij (minder milieuemissies), een grotere transparantie naar de burger (laten zien hoe het voedsel geproduceerd wordt) of door een bijdrage te leveren aan het beheer en onderhoud van het landschap. |

Conclusies

- Schaalvergroting is een onomkeerbare dominante trend voor melkveehouders die met het produceren van melk de kost willen verdienen.
- Over twintig jaar is waarschijnlijk de helft van de melkveestapel gehuisvest op bedrijven met meer dan 250 melkkoeien per bedrijf.
- Er is een duidelijke relatie tussen agrarische verbreding en bedrijfsomvang. Grote bedrijven doen meer aan verbrede landbouw. Agrarisch natuurbeheer is de belangrijkste activiteit.